

MIGRASJON

ei seminar-innledning for å sette ramme rundt temaet

ved Frode Bygdnes, sekretær Troms historielag

Historien er en viktig del av vår identitet.

Ragnar Olsen skriver i visa «En skål førr Finnmark»: Pust ut og ta en kvil! Skål førr same, kven og nordmann, russer og tamil!

Ja vi er ei salig blanding og det kommer fram nå når vanlige folk begynner å teste sitt DNA på MY HERITAGE for å finne sitt etniske opphav.

Journalist Linn Inger i avisa Tidens Krav, etterlyste sin biologiske far:

Hun var 42 % finsk, 40 % skandinavisk (Tromsø og Bergen)

10,2 % baltisk, 3,5% sentralasiatisk og 2,2 % inuitt.

For tiden er det mange som får overraskende svar på sine DNA-undersøkelser.

Med dette seminaret ønsker vi å vise at mest alle er en fin blanding og vi vil se på bakgrunnen for at vi er et blandingsfolk. Vi ønsker å få fram denne historia til vårt folk som bor her nord. Det har hele tida opp gjennom historia, flyttet folk ut og inn av vår landsdel. Vi har gener fra mange folk, og vi har spredd våre gener rundt om i hele verden. Vi har aldri vært isolerte. Vår styrke er faktisk vår mangfoldige bakgrunn. Fra naturens side er mangfold styrke, og ensidighet er svakhet.

Temaet er for stort til at vi kan gi et godt svar på betydningen av etnisk blanding. Men vi ønsker å få fram noen tanker om hva som har skjedd opp gjennom historia. Vi tror at det vil være med på å bekjempe fordommer og rasisme. Vi tror at kunnskap om historia vil være med på å styrke toleranse og medmenneskelig forståelse. Det må til for at vi skal ha et bedre samfunn. Historielagene har en samfunnsoppgave.

Det har bodd folk her nord for 10.000 år siden. Se bare på hvor mye bergkunst vi har. Bergkunsten forteller at det var mye ressurser her nord, både i sjø og på land. Jfr. Alta eller helleristningene ved Bognes. Nylig er det funnet slipte helleristninger ved Lødingen også. Logoen til Troms historielag er stilisert bergkunst fra Tennes i Balsfjord. Det er klart at dette veidefolket har satt spor etter seg i våre gener, selv om vi kanskje i liten grad er etterkommere av dem.

Vi mangler skriftlig materialet fra denne kulturen. Ja vi mangler skriftlige kilder fra sagatida også. For de ble skrevet ned på Island 200 år etter vikingetida. Men her har det vært noe å forske på. Harstad historielag har laga bok fra seminaret om håløygere og samer i sagatida med Marianne som redaktør: «Ressurser – rikdom – makt».

Det er kortere veg til silkeveien for oss her nord enn for svenskene som bodde i Birka. De som kontrollerte elvene i øst, styrte over landet. Byene i Russland lå ved elvene. Håløygene begynte gjerne som handelsfolk da vi hadde ressursene, men hva gjorde de etter at Hvalrossen rømte fra kysten? De ble med på vikingtoktene både i øst og i vest. Kanskje var det de som var kjentfolk?

De som kom heim, kom også med treller og koner. Trellene måtte være folk som ikke kunne mestre det arktiske klima og dermed rømme. Det ble tilført en god del arbeidskraft og dermed også genmateriale på denne måten.

Vi var ikke isolert i sagatida heller. Bror til Tore Hund, Sigurd på Trondenes, gifta seg med Sigrid, søster til Sola-kongen Erling Skjalgsson. Nå var slike giftemål av rein strategisk grunn. Likevel kan jeg ikke la være å nevne at i min slekt, har alle mannfolkene bakover i tid så langt jeg kjenner til skaffet seg kone fra Vestlandet. Ja til og med jeg har blitt sammen med ei fra Ryfylke.

Folk er på flyttefot. Folk flytter til ressursene uansett om det er frivillig eller ikke. Folk rømmer unna borgerkrig som var i sagatida. Håløygene var med på landnåm både på Man, Island og Grønland, men vi dro også østover. Nå er riktignok Murmansk en ny by, men navnet betyr «nordmann». I sagatida ble Finnmark definert over hele Kola-halvøya. Bjarmeland var ved Arkhangelsk og sørover. De største elvene renner nordover, og det var transportårene.

I middelalderen var området fra Kvitsjøen til Lyngen felles skatteområde for Novgorod og den dansk/norske kongen. Vel så interessant er kart over samiske områder. Deres språkgrenser går fra norskekysten til Østersjøen. Samene vandret nord/sør mer enn øst/vest.

Det er ikke bare en myte at straffanger ble av danskekongen sendt til Nord-Norge. Det var danskenes Sibir. Vi er da etterkommere av kriminelle? Jeg har ikke tro på arvesynda. Kriminalitet er ikke arvelig, det er miljøbetinga. Det gjør meg ingen ting om jeg skulle være tippetipoldebarn av en som sultet og stal brød for å overleve. Jeg ville vært stolt over å være litt etterkommer av en opposisjonell danske.

Den danske stat stolte ikke helt på Bjarkøy-ætta. De sendte oppover sine embetsfolk nettopp for å kolonialisere vår ressursrike landsdel, sammen med et presteskap. Med presteskapet ble det og skapt et skille mellom nordmenn og samer. Samer måtte fornorskes. Enda viktigere var det for å hindre den finske fare. Finner og kvener i Nord-Norge måtte fornorskes. Det ble gjort både med skole og med undertrykking av deres kultur. Samene var mer likestilt i sagatida. Tore Hund hadde vært gift med en same for å få kontroll på ressursene i Finnmark, noe Snorre underslo fordi sønn til Tore Hund giftet seg med ei islandsk dame.

Den nøden som herja også her i landet helt i begynnelsen av 1800-tallet, gjorde at finner og kvener dro sjøl eller sendte barn med samer til kysten, rett og slett for å overleve. Det var en betydelig finsk og kvensk innvandring til Nord-Norge. Det skal vi få høre mer om på søndag. Jeg vil nevne Vallo med slegga på Harstad mekaniske verksted seinere i dag.

Så har vi pomorene. Denne handelen hjalp oss her nord på 1800-tallet. Pomorhandelen utviklet et eget språk som var blanding mellom norsk og russisk. Det gjorde vi forresten også på den båten jeg var til sjøs med. «Abla styrmann» ropte vi til spanjolene ombord da vi ikke kunne svare dem. Som sjøfolk flest var det ikke alle av dem som kunne eller ville reise heim igjen.

Jeg vil seinere i dag si litt om den betydelige arbeidsvandringen som var i middelalderen og fram til vår tid, også her i Troms. Arbeidsvandring hadde stor betydning for framveksten av arbeiderbevegelsen og er et av hovedpoengene jeg vil ta opp. Det var denne bevegelsen som sloss fram vår velferdsstat. Men arbeidsvandring omfatter også fiskerne. Rorbuer er midlertidige opphold for fiskere som ikke bor ute i fiskeværerne. Dette livet har vært vår kystkultur. Denne fisken skulle fraktes ut i verden. Vi er en sjømanns-nasjon med de følgene det har hatt. Opp gjennom tida er det nok mange som har hatt søsken rundt om i verden uten at de har fått vite det.

Den største og mest omfattende folkeforflyttinga Norge har opplevde, var ved utvandringa til Amerika i perioden 1825 til 1910. Ingen skandinaviske land hadde så mange pr. innbygger som Norge. Fattigmansutvandringa gikk opp til Nord-Norge. Derfor er disse forflytningene hovedtemaene på seminaret, og jeg hopper fort over det og.

Norge er en ung og bevisst nasjon. Det begynte med løsrivinga fra Danmark og toppa seg ved unionsoppløsninga med Sverige i 1905. Befalsskolen ble lagt til

Harstad, i bakrommet for en tenkt invasjon over Ofotbanen som ble ferdig i 1902. Riksveg 50 ble lagt langs kysten fordi en var redd for den finske faren om en la den over Finnmarksvidda.

Nasjonsbygginga skjedde i Norge samtidig med framveksten av det moderne samfunnet, industrisamfunnet. Vi fikk stor flytting fra bygdene til byene ved oppbruddet av bondesamfunnet og overgangen til det moderne Norge. Med industrialiseringa voks byene. Jordbruket ble mekanisert og krevde mindre arbeidskraft. Industrien tok imot store ungdomskull fordi den trengte denne arbeidskrafta. Det er med industrialiseringa at både Tromsø og Harstad begynner å vokse kraftig.

Så kom 1. verdenskrig. Vi var nøytrale, industrien leverte til begge de krigførende parter. Her nord gjorde borgerne seg store penger på det. I 1911 og i 1915 ble det ilandført like mye sild til Harstad. Men i 1915 fikk handelsfolkene 10 ganger så godt betalt for silda pga. krigen. Kapitalmengden vokste enormt, den 3-doblet seg på 4 år enda antall skatteyttere heller gikk ned. Harstad ble bygd på denne silda, derfor er kommunevåpenet tegnet med havets sølv. Harstadborgerne ansatte tjenestepiker. Det var den største yrkesgruppa ifølge skattelistene til kommunen. Jentenes muligheter til jobb var som tjenestepiker og industriarbeidere. Oskar Bråten sa at han synes det var utenkelig å se mannfolk som industriarbeidere.

Mellomkrigstida preges av krise og konkurser. Mange ble fattige. Arbeidsvandringene tar seg opp, men nå blir det også flere som legger ut på tiggerferder. Mange forlater landsdelen som sjømenn, og noen blir igjen i diverse havner. I «Ørken Sur» i Brooklyn ble det ropt på både Alta, Tromsø, Harstad og Bodø. De brukte stedsnavnene for å være anonyme.

Så kommer den 2. verdenskrig. Vi blir invadert. På det meste, høsten 1943, var det 380 000 tyske soldater i Norge. Dermed var Norge det tyskokkuperte landet med flest tyske soldater per innbygger under andre verdenskrig. Disse soldatene var i hovedsak her nord langs kysten. Noen romantiske forhold ble det selv om de alle ble sett ned på fordi alt kunne være angiveri og lefling med fienden.

Under krigen måtte mange flykte til Sverige, også barn fra vårt område. Motstandsfolkene satte pris på å slippe unna tyskerne ved å komme til et nøytralt land. Noen for videre til England, men i Sverige bygde det seg opp en polititropp på 13 000 mann. Det var Rikspoliti og Reservepoliti. Begge fikk

militær opplæring og skulle brukes for å opprettholde ro og orden ved frigjøringa. Far min og onkel var med i reservepolitiet.

Da nazistene ble drevet på retrett, ble vår landsdel en krigssone. Tyskerne brente Finnmark og Nord-Troms og tvangsevakuerte 50 000 finnmarkinger sørover. De ble flyktninger i eget land. De som hadde slektninger på Senja, Vesterålen, Lofoten, Ofoten og Sør-Troms ble bedt om å ta inn hos dem. De som ikke hadde det, ble sendt lengre sørover, helt til Sørlandet. Denne tvangsflyttinga var nok den største fornorskninga av kystsamene noen tid. Som de selv sier. Vi reiste ned i kofta, kledde den av oss, klipte den i stykker. Vi tok den aldri mer på oss. Da vi så kom nordover, så brant vi det tyskerne ikke hadde klart å brenne. Det var resultatet av en kulturkollisjon.

Finnmark skulle bygges opp igjen for å sikre valutainntekter en fikk av fiskeeksport. Da trengte en noen store fiskersamfunn. Arbeidskrafta ble mye henta fra Finland. Jeg har jobba i lag med mange finske jenter i fiskeindustrien i bl.a. Kongsfjord. Irja Lisa fra Tampere ble faktisk med meg heim etter sesongarbeidet der.

I den seinere tid har en gått lengre unna for å få billig arbeidskraft i industrien vår. Det har vært polakker og de som har rømt fra krig som tamilere. Det var folk fra Litauen som ble hyra inn av Seawork på MMV, verkstedet jeg jobba på. De overtok våre jobber på båtene til rederiet. Det endte med at min arbeidsplass ble slått konkurs og eiendommen solgt til rederiet i 2005.

Sosiale dumping på arbeidsplassene her nord, hører vi tydelig når vi snakker med arbeidsfolk i dag. Ei stund måtte en snakke svensk for å kjøpe seg mat på restaurantene, nå er det på engelsk der kelneren mest stotrer tilbake. Særlig innen byggebransjen snakkes det ikke norsk i stillasene lenger. Det er ikke noe galt. De er like gode mennesker som oss, og vi trenger arbeidskraft. Men galt blir det om de bare reiser heim igjen. Reiser de til heimlandet når jobben er ferdig, så tar dem med seg kunnskap og kompetanse som vi trenger. Da står vi enda svakere tilbake. Vi må legge til rette for at de vil bli her.

Vårt problem nå er at folk reiser ut av landsdelen vår. Vi mister folk. Flyttinga sørover er kanskje mer dramatisk nå enn under den store utvandringa til Amerika. For fødselsoverskuddet vi tross alt hadde på 18- og 19- hundretallet, er ved denne utflyttinga, borte.

Nyheter i disse dager vektlegger faren for svenske tilstander også hos oss. Det er lite sannsynlig, for vi trenger arbeidskrafta. Men da må de som jobber ha ei lønn og arbeidsforhold det er mulig for dem å leve av her i Nord-Norge.

Vi har noe å lære av utvandringa som startet for 200 år siden. Vi må undersøke hvorfor de dro, og hva som møtte dem i den nye verden. De ga oss ideer og impulser tilbake. For de skrev brev, og noen lang-pendlet. At noen av våre ikke klarte seg, er også noe vi bør ta lærdom av.

Noen kommer til og noen flytter ut. Migrasjon foregår hele tida, både frivillig og med tvang. Menneskehandel er et stadig større problem i verden. Mennesker smugles for prostitusjon eller for donasjon av organer. Det viser at det ikke bare er historia vår som har vært grusom. Virkeligheta i dag avslører også grusomheter. Vi må være oppmerksomme på vår egen tid. Den blir snart historie den og. Den historia vil vise om vi har lært.

Temaet er aktuelt nå da vi har fått så mange fra bl.a. Ukraina til landet.

For tiden foregår det en stor strøm av flyktninger over Middelhavet, som kalles den europeiske flyktningkrisen. Ifølge FN har over 80.000 flyktninger og migranter kommet sjøveien til Italia i første halvår 2023. Et ukjent antall har druknet på veien. FN anslår at minst 25.000 mennesker har mistet livet siden 2014 i forsøk på å krysse Middelhavet, og hele 2.500 hittil i år. Dette er tall som dessverre måler seg med historiske lidelser.

Valgkampen i USA vil dreie seg om migranter som krysser Rio Grande og grensebyen El Paso. I september kom det 1000 migranter pr. dag. Fra Colombia til Panama , dvs. fra Sør-Afrika til Mellom-Amerika har det kommet 400 000 migranter hittil i år.

Årsaken til denne store folkeforflyttinga skal være Covid-19, ekstremvær, klimaendringer, sosialøkonomiske årsaker og kanskje først og fremst politisk uro. Flyktningestrømmen over Middelhavet skyldes bombingene av Libya og krigene i Etiopia, Irak, Jemen og til og med Afghanistan-krigen. Strømmen av flyktninger til USA er også resultat av politisk uro som boikott og plyndring av USA sin bakgård som Latin-Amerika også kalles. Særlig vil jeg trekke fram Venezuela, som jeg kjenner til. Det er et land jeg har vært i hele 5 ganger.

Migrasjon er et av de største problemene i dagens globale verden, og folkestrømmene brukes politisk. Utfordringene med migrasjon er for store for et enkelt land å håndtere. Det er også kortsiktig å bare stenge grensene med mur eller vakthold, både ved Rio Grande og med grensa til vår nordligste nabo i øst.

Storskog-grensa ble stengt på tirsdag for vanlige folk, for de som kanskje trenger kontakt med oss.

Uten fortid, ingen framtid. Den uten historie har ikke framtida med seg. Den som kan historia, unngår å gjøre feilene på nytt.

Vi ønsker å dra noen linjer fram til i dag. Derfor vil vi ha en debatt eller mer moderne kalt workshop, på slutten av søndagen.

Vi som drar fra dette seminaret til Troms historielag, bør ta slike diskusjoner med oss til lokallagene og lokalsamfunnene. Vi håper at kunnskap om egen historie kan hjelpe oss i møtet med våre nye landsmenn/kvinner.

Styret i Troms historielag vil også prøve å bruke seminaret til innspill overfor Landslaget som skal markere 200 år for «Restaurasjonen» som den første båt med utvandrere.

Historien er en viktig del av vår identitet.

«Folk på flyttefot- et seminar om migrasjon med et tromsperspektiv»

PROGRAM

Lørdag 7. oktober

- Kl. 10:30 Troms historielag – Åpning og orienteringer ved Dag Martinsen
- Kl. 10:45 Presentasjon av deltagerne
- Kl. 11:15 Troms historielag – Ideer og målsetting med seminaret ved Frode Bygdnes
- Kl. 12:00 Professor emeritus Gunnar Thorvaldsen – Migrasjon med utgangspunkt Troms
- Kl. 13:00 Lunsj
- Kl. 14:00 Professor Marianne Neerland Soleim – Utvandringa fra Troms på 18- og 1900-tallet
- Kl. 15:30 Frode Bygdnes – Håndverkernes arbeidsvandring
- Kl. 18:00 Middag.

Søndag 8. oktober

- Kl. 10:00 Kaffe
- Kl. 10:15 Forfatter og journalist Laila Lanes - Kvensk innvandring.
- Kl. 11:45 Styreleder Arnfinn Andersen – døler til Nord-Norge
- Kl. 13:15 Lunsj
- Kl. 14:15 Troms historielag - Oppsummering av seminaret, med debatt
- Kl. 15:00 Slutt